

NÉPMŰVÉSZET HÁZIIPAR

A HÁZIIPARI SZÖVETKEZETEK LAPJA

Szám: LA 2516-2007
Folyóirat adattár

A tartalomról:

Történelmi visszatekintés

*

Szegeden merték
vállalni a kockázatot

*

Politikai feladat is

*

Bemutatjuk
Ács Istvánt

*

Kapoli tárlat
Balatonlellén

*

Dudás Juli
Szentendrén

*

Az új életre kelt
fazékasság

Cimképünkön

A Csongrádi Háziipari
Szövetkezet árubemuta-
tója, a város Unnapi He-
tek-rendezvényén

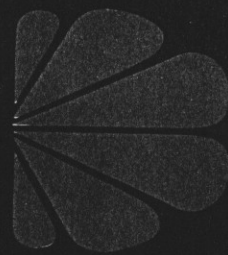

XV. ÉVFOLYAM
10. SZÁM
1974
OKTÓBER
ÁRA 2 FORINT

népművészet

XIX. ÉVFOLYAM I. SZÁM
1978. JANUÁR
ÁRA: 2 FORINT

háziipar

Szabó Mária
NA2546-2007
Művész

Somogyi Művészeti Műhely
 NA 2546-2007
 Néprajzi adattár

A NIT FARAGÓ PÁLYÁZATÁRÓL

Kovács József díszdoboz és Pintér Jenő falitékája, a faragó pályázat első díjas alkotásai

Számos pályázat, megbízás és kiállítás segíti elő népi iparművésztünk fejlődését hosszú évek óta. Az időszakosan ismétlődő Országos szőttés-, Kis Jankó Bori hímző-, Gerecsér Sebestyén fazekas- és Kapoli Antal faragó-pályázat értékelése során évről-évre régi mesterek kibontakozásának és új tehetségek felbukkanásának tanúi lehetünk. Az országos pályázatok sikere és eredményessége készítette a NIT testületét, hogy meghívásos pályázatot hirdessen a népi fafaragók

körében: olyan művészekhez szólva ezúttal, akiktől — eddigi munkásságuk alapján — további iránymutató kezdeményezés várható.

Az elmúlt év márciusában kiírt pályázatra tizenkét népművész kapott megbízó-levelet, s a felkérték — már részvételi szándékuk bejelentésekor — 1500 Ft nevezési díjban részesültek. Az októberi beküldési határidőre 38 tárgy érkezett, s a zsűribizottság ugyancsak nehéz helyzetben volt a pályamű-

vek értékelésekor. A pályázati irányelvek új formák létrehozására, a hagyományos díszítmények megújítására és a figurális díszítési mód alkalmazására hívták fel a meghívottak figyelmét, s a pályázók éltek a széleskörű lehetőségekkel: magas színvonalon alkalmazták szinte valamennyi hagyományos technikát tárgyaikon.

Az első díjat a bogoszlói Pintér Jenő falitékája, s a mernyei Kovács József díszdoboz nyerte el. A falitéka díszítménye kitűnően páro-

sítja a természeti formáktól kölcsönzött stilizált elemeket a mértanias díszítési móddal, Kovács József figurális díszítménye pedig megkapóan érett, egyedi alkotás. Készítője azon mesterek közé tartozik, akik új stílust teremtettek a hagyományos dunántúli faragóművészetben.

A második díjas kaposvári Varga László sakk-készlet figuráinak kialakítása során kiválóan alkalmazta a kopjafák díszítményeit, s a győri Saárossy Gábor tükrösevel újszerűen használta fel a dunántúli spanyolozás hagyományait. A budapesti Horváth Béla tükrös piperedoboz olomberakásos technikával készült — pályaművén a forma és díszítmény puritán harmóniája tökéletes művészi egységet alkot.

A tabi Nagy Ferenc fedeles karú sőtartója, a balatonfőkajári Nagy István vadászjelenetekkel díszített kobakja és a sárospataki Mezey Tamás olomberakásos tála harmadik díjban részesült. A zsűri 1000-1000 forintos munkajutalomban részesítette Jancsikity János, Jősejű Emil és Serényi László faragóművészeket, s a pályaművek magas színvonalára tekintettel a NIT elnöke valamennyi pályadíjat 1000—1000 forinttal megemelte.

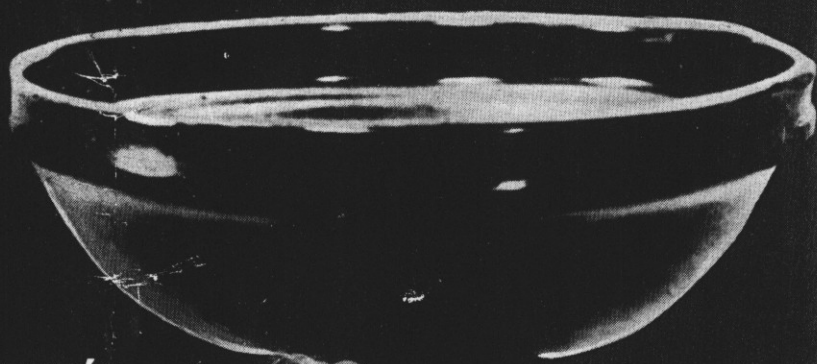
Lengyel Györgyi

népművészet

XIX. ÉVFOLYAM 3. SZÁM
1978. JÚNIUS
ÁRA: 2 FORINT

háziipar

- ÉRTÉKMENTÉS ÉS ÉRTÉKTEREMTÉS
- A HŐSKORTÓL NAPJAINKIG
- MESTERMUNKÁK
- TÁJHÁZAK TÁJÉKÁN
- KÖSSUTH-DÍJ KARCAGON

1072546-2007
Képrajzi osztály

Értékmentés és értékteremtés

Magyar Néprajzi Múzeum
NA 2546-2007
Néprajzi adattár

Tárgyi népművészetünk nagymultú hagyományait mentette át a jelenkornak az felismerés, hogy a szövetkezeti mozgalom keretein belül a néphagyományok megőrizhetők, sőt alkotó továbbélésük is biztosítható. S bármily kézenfekvőnek tetszik ez ma már, hosszú út vezetett e felismerésig.

A felszabadulás utáni években megkezdődött a háziipar számbavétele: 1947 elején az Iparügyi Minisztérium nyilvántartásában 163 önálló háziiparos szerepelt. A következő esztendőben megalakult az Állami Háziipari RT (mai elnevezésén Népművészeti Vállalat), mely népi díszítőművészetünk újáértékteremtésében felbecsülhetetlen érdemeket szerzett: felkutatta ismertebb népművészeinket, és felvásárolta fazekasaink, faragóink, hímzőink és szövőasszonyaink kézügyeit, hogy folyamatosan kiépített üzlethálózatában megindítsa az értékesítést. Az ötvenes évek elején már minden megyeszékhelyen működött népművészeti bolt.

Ezidőtájt már felmerült a szükségessége egy olyan szervezetnek, amely irányítja és összehangolja a népművészeti és háziipari termékek előállításának tevékenységét.

Fordulópont

Erre az időszakra esett társadalmi és politikai életünk szocialista átalakulása, megkezdődött a kisipari szövetkezetek szervezése, s a szövetkezeti mozgalom keretében megalakultak a háziipari szövetkezetek, amelyek az ÁFÉSZ-ektől levált háziipari csoportokból, valamint iparendéellyel rendelkező háziiparosokból és népművészekből szerveződtek. Az ötvenes évek elején két év alatt több mint száz olyan szövetkezet jött létre, amely háziipari termékeket és népi iparművészeti tárgyakat állított elő. A háziipar állami irányítása ebben az időben a Helyiipari Minisztériumhoz tartozott, melynek vezetői – élükön Szabó János miniszterrel – már ebben az időszakban felvetették a népművészeti és háziipari szövetkezetek egységes szakmai irányításának gondolatát.

A Magyar Néprajzi Társaság és a Népművelési Intézet 1952-ben ankétot hívott össze Győrben, amelyről memorandumot juttatott el a

kormányzathoz. E memorandumban a néprajztudomány jeles képviselői szövetkezeti vezetőkkel és alkotó népművészekkel egyetértésben kérték, hogy a kormányzat teremtse meg azt a gazdasági alapot, amely biztosítja, hogy a népi iparművészek munkájukból megélhessenek, s hozzon létre olyan szervezetet, mely az alkotó népművészek elvi és gyakorlati irányítását látja el.

A háziipari és népművészeti tevékenységet folytató szövetkezetek alkalmasnak tűntek a gazdasági bázis megteremtésére: biztosítani tudták az alkotó népművészek megélhetésének szervezeti kereteit. E szövetkezetek gazdasági és mozgalmi tevékenységének összehangolásáról, s az általuk foglalkoztatott népművészek ideológiai irányításáról sokirányú tárgyalások folytak a Helyiipari Minisztérium, az OKISZ és a Kulturális Minisztérium között, míg végül – gondos és alapos előkészítő munka után – megjelent a 34/1953 Mt. számú rendelet és a Minisztertanács 2034/1953. számú határozata. E jogszabályok életre hívták a Háziipari és Népi Iparművészeti Szövetkezetek Országos Szövetségét és a Népi Iparművészeti Tanácsot, mely utóbbi bíráló és ellenőrző szervként őrökdi a népművészet tisztaságán. Az alkotói munka ösztönzésére Népi Iparművészeti Alapot létesítettek, s ez közel két évtizeden át a népi iparművészet fejlesztésének szilárd gazdasági bázisa volt. (Alkotói díjakat folyósítottak, alkotásokat vásároltak a NIT mintagyűjteménye számára, kiállításokat rendeztek, népszerűsítő kiadványokat jelentettek meg, a tájházak létesítésének költségeit ebből fedezték stb.) E feladatot 1972 óta az OKISZ költségvetése látja el.

A jogszabályoknak megfelelően kezdte meg működését a NIT és a HISZÖV 1953 tavaszán: a NIT a népi iparművészet elvi kérdéseivel, alkotókkal és alkotásokkal foglalkozott, a HISZÖV pedig a szövetkezetek gazdaságirányításának feladatát látta el.

A „hőskor”

Az újonnan létrejött szervezetek első teendői közé tartozott, hogy

felkutassák az ország különböző részein élő és alkotó népművészeket, és bekapcsolják őket a termelő munkába. Az első öt évben mintegy 380 népi iparművészt ismertek el, akik közül mintegy 310 szövetkezetben dolgozott. A kiemelkedő tehetségű népi iparművészek a „népművészet mestere” kormánykitüntetésben részesültek, melyet első ízben 1953 augusztus 20-án a Parlamentben adták át. (Az első kitüntetettek között volt id. Kapoli Antal faragó, későbbi Kossuthdíjasunk, Kántor Sándor fazekas és Kis Jankó Bori hímző.) Az első öt évben huszonhét kapták meg a kormánykitüntetést.

A NIT fontos feladatát képezte a népi iparművészeti alkotások *szüritése*: belföldi kereskedelmi forgalomba csak akkor kerülhetett népművészeti tárgy, ha a Népi Iparművészeti Tanács arra alkalmasnak találta. S a termék bírálata túlmegant az elfogadáson – szakmai tanácsadással és útmutatással is párosult.

Különleges módon oldotta meg a NIT az alkotók anyagi támogatását – ez eltért a Képzőművészeti Alapnál ismert jog- és alkotói díjak módszerétől. Egyes alkotások után esetenként, illetőleg egy-egy negyedévre azok a népi iparművészek kaptak *alkotói díjat*, akik munkásságuk alapján ezt kiérdemelték.

A művészi színvonal emelését szolgálta a népi iparművészeti és háziipari *pályázatok* kiírása és *kiállítások* rendezése is, amelyeket ankétokkal és szakmai tanácskozással kötöttek egybe. Jelentékeny volt e téren a Műcsarnokban rendezett *I. önálló népi iparművészeti kiállítás*.

Az idegenforgalom növekedésével rohamosan nőtt az érdeklődés hazánk iránt, fokozódott a népművészet iránti kereslet. Míg korábban a NIT zsürizte a népi iparművészeti termékeket, a termelés növekedése a későbbiekben nem tette lehetővé, hogy e testületi szervet a gyakorlati munkával ilyen mértékben megterheljék. 1959-ben ezért életre hívták a NIT Lektorátusát, mely a NIT szerveként működve kézbe vette a művészeti irányítást.

Ugyancsak az 1960-as évek elejétől *négy országos pályázat* létesítésére került sor a népi iparművészet négy szakágazatában. Így

alapították a Kapoli Antal Faragópályázatot, a matyó hímzőasszonyról elnevezett Kis Jankó Bori Országos Hímző-, a baranyai fazekasról elnevezett Gerencsér Sebestyén Fazekas-, és az Országos Szóttés-pályázatot, melynek székhelyéül a szótteseiről híres Sárkózt, Decset választották. E pályázatok rangja és tekintélye egyre emelkedett, és napjainkra jelentékeny kulturális eseménnyé, az adott népművészeti szakág országos seregszemléivé váltak.

Az évek során minden népművészeti szövetkezet kialakította a maga sajátos arculatát. E folyamatban segítségükre voltak a néprajzkutató szakemberei: egyes vidéki műzeumok vezetői és munkatársai rendelkezésre bocsajtották az érintett etnikai egység gyűjteményanyagát — ezt használták fel a tervezői alkotócsoportok motívumkincsük gazdagításához, a jelenkor igényeihez alkalmazva a múlt tárgyi örökségét. Ennek érdekében hozták létre az etnikailag legjelentősebb tájegységek dokumentációs adattárát Hevesen, Mezőkövesden és Kalocsán. Ez vetette meg alapját a *NIT központi dokumentációjának*, melynek anyagát az etnikailag jelentős tájegységek tárgyi népművészetének motívumkincse és a lezúrizott tárgyak fotóanyaga képezte.

Közelítve a mához

A hatvanas évek első harmadában, a *II. országos népi iparművészeti kiállítást* követő években érkezett el az idő, hogy az addig megteremtett utat elméleti síkon is összegezzék. 1963 végén alakult meg a Népi Iparművészeti Tanács mellett működő *elméleti bizottság* — célul tűzve ki, hogy százados népművészeti hagyománykincsünk ne csupán múzeumi örökségként éljen tovább, hanem szocialista társadalmunk kulturális áramkörébe beépülten részévé váljék mai életünknek. Ez egyben választ és állásfoglalást jelentett a néprajztudomány képviselői körében visszatérően jelentkező kérdésfelvetésre: „van-e ma népművészet?”, „beszélhetünk-e élő népművészeti létjogosultságáról korunkban?”

E viták pergőtüzének közepette került sor 1966 áprilisában a *III. országos népi iparművészeti kiállítás* megrendezésére, mely egyértelműen bizonyította, hogy a kiállított népművészeti tárgyak beilleszkednek abba a környezetbe, amely a ma emberének világa. E kiállításon a népművészeti alkotások már komplex módon, szoba- és konyhabelsőkben, öltözködési tárgyakon, s a mindennapi élet valóságos használati tárgyaiként jelennek meg — jelezve hagyományos tárgykultúránk átalakulási folyamatát korunkban.

Népi iparművészetünk negyedszázados történetének zárószakasza a gazdasági mechanizmus bevezetésével kezdődik, és tart napjainkig. A gazdaságirányítás rendszerének korszakos jelentőségű változása az 1968-as évben társadalmunk figyelmét a gazdaságosság kérdéseire irányította, s piacképes termékek növekvő előállítására ösztönözte a szövetkezeteket. Termékeik azonban már régen „piacképesek” voltak, hisz nemcsak nálunk, de világszerte reneszánszát éli a népművészet. Övni kellett ezidőtájt a szövetkezeteket, hogy a népművészeti termékekben ne csak eladható árut lássanak — szükségesnek mutatkozott ezért a NIT Lektorátus munkájának szigorítása a művészi színvonal érdekében. Szériatermelésre csak olyan terméket engedélyeztek ettől fogva, amelynél nem forgott fenn a silányítás veszélye.

A mechanizmus nemcsak a gazdasági életben eredményezett decentralizációt: érezhetővé vált ez a folyamat a kulturális élet területén is. Szaporodtak a vidéken rendezett termékbemutatók, s egyes megyék rangos kiállításokat rendeztek tájegységük élő népművészeti anyagából. (Ezek közül említést érdemel az 1969-ben rendezett hajdúsági kiállítás Hajdúszoboszlón, a szövött falikép kiállítás Csongrádon, és a Dunamenti Folklor Fesztivál megrendezése Bács megyében.) Az 1970-es évek elején már országos mozgalom lett a helytörténeti kutatás és a honismereti szakkörök munkája.

Korábban a szövetkezetek saját vidékük néprajzi hagyományaira támaszkodva alakították ki termékeik körét: ebben az időszakban már sok átfedés volt észlelhető. Egy-egy szövetkezet már más tájak formavilágát, díszítési motívumait is felhasználta: e jelenséget kapcsolatba kell hoznunk az önállóság növekedésével, amely nemcsak gazdasági, hanem művészeti vonatkozásban is éreztette hatását. Az új helyzetnek tudható be, hogy — a NIT támogatásával — számos szövetkezet fiatal, főiskolát végzett iparművészeket, vagy művészeti vezetőket alkalmazott, és saját tervezőcsoportokat hozott létre.

Ilyen körülmények között került sor 1973-ban a *NIT és HISZÖV húszéves fennállása alkalmából szervezett kiállításra*. A Nemzeti Galéria kilenc helyiségében vonult fel akkor élő népi iparművészetünk színe-virága. Hímzések, szóttések, a faragás, fazekasság és a többi népi kismesterség legszebb darabjai országunk úgyszólván minden tájegységének ornamentikáját képviselték. Méltán állapította meg Ortutay Gyula a kiállítás megnyitóján: „a NIT és a HISZÖV mun-

kája nyomán az eltelt húsz év alatt egyszerre történt értékmérés és értékteremtés... Gondosan, jól szervezett egység ez: a múltnak, az alkotó jelennek és a készülő jövőnek egységbefonódása.” E kiállítás bizonyította, hogy szövetkezeteink jól gondozták azt a szellemi tőkét, melyet a Népi Iparművészeti Tanács számukra biztosított.

S ugyanezt bizonyították azok a kiállítások, melyeket a Kulturális Kapcsolatok Intézetével közösen rendezett a NIT öt világrész számos országában. Mintegy 40 nagyobb *külföldi kiállítást* rendezett a két szerv az elmúlt negyedszázad során, s számos bemutató nemzetközi elismerést váltott ki közülük. 1956-ban a *Varsói VIT művészeti nagydíját* Nagy Ferenc tabi faragó kapta, 1958-ban a *Brüsszeli Világkiállításon* a karcagi Kántor Sándor „*Grand Prix*”-t nyert népi fazekas munkáiért, a *Párizsi Világkiállításon* 1963-ban Tóthfalussy Géza csikóbőrös kulacsáért *Oscar-díjat* kapott, s 1965-ben *Frankfurtban* ugyancsak *Oscar-díjjal* tüntették ki a magyar gobelin termékeket.

Negyedszázados történelmünk végén, az elmúlt esztendőben 72 háziipari és népművészeti szövetkezet működött hazánkban — közülük 28 főként népi iparművészeti termékeket állít elő. Termelésük összértéke meghaladta a 3 milliárd forintot az elmúlt esztendőben, amelyből 500 millió forintnál nagyobb értéket képvisel a zsúrizott népi iparművészeti alkotás és termék. Ezek értékének egyharmada — közel egymilliárd forint értékben — exportra, többségében a nyugati piacra kerül, s nem szükséges erőltetett összefüggést keresnünk a NIT külföldi kiállításainak hatása és a növekvő export mértéke között.

Mindez negyvenezer szövetkezeti tag munkájának dicsérete. Köszönet illeti érte mindazokat, akik negyedszázada járják velünk ezt a rögzös utat. S tisztelettel emlékezünk a munka élenjáróira, a népművészet mestereire, akik közül százheten dolgoznak a szövetkezetekben, és népi iparművészeinkre, akiknek száma ma már a hatszáz főt is meghaladta. Köszönet illeti az Ipari Szövetkezetek Országos Tanácsát, mely negyedszázadon át biztosított a NIT munkájához anyagi alapot és erkölcsi támogatást, s a Kulturális Minisztériumot, melynek képviselői 25 éve vesznek részt a NIT munkájában. Köszönet illeti jubileumunk alkalmával a Népi Iparművészeti Tanács valamennyi tagját és mindazokat, akik áldozatos munkával öröködnék népművészetünk továbbélésén.

dr. Nagy László

GYŰJTEMÉNYES KIÁLLÍTÁS A NÉPRAJZI MÚZEUMBAN

Széchenyi Múzeumi Múzeum
NA 2516-2007
néprajzi kiállítás

A Néprajzi Múzeum első emeletének kiállítótermeiben „A magyar népi iparművészet negyedszázada” címmel június 16-án nyílik meg a HISZÖV, a NIT és a TIT jubileuma alkalmából rendezett kiállítás. A bemutatón a népi iparművészet öt nagyobb szakága (faragás, fazekasság, hímzés, szövés, egyéb kismesterségek) és néhány korszerű enteriőr érzékelteti, hogyan alkalmazzák alkotó iparművészeink a népi tárgy-kultúra klasszikus hagyományait. A kiállítás az elmúlt 25 év remekeinek felvonultatásával egy negyedszázad jelentősebb állomásait tárja a látogató elé. A bemutatót a NIT és a TIT rendezésében június 14. és 16. között vitaülés előzi meg a Kossuth-klubban.

MESTERMUNKÁK

Jakucs Imre:
mezőtúri céhkancsó

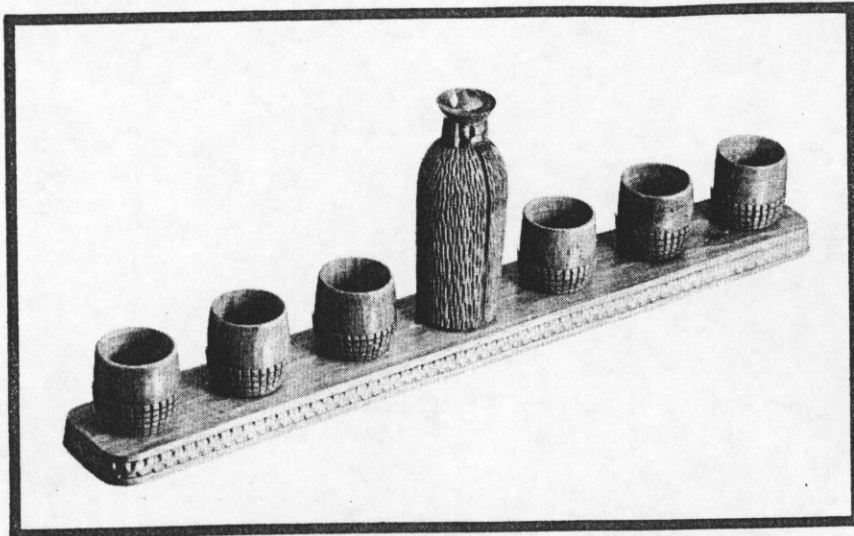
Pintér Jenő:
mángorló

Serényi László:
dohánytartó doboz

A népművészet veteránja

Somogyi Művelődési Központ
NA 2546-2007
Méhrejtett adatbázis

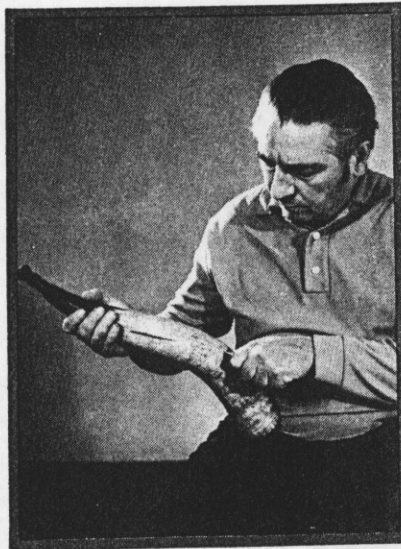

Miközben Varga László fafaragóra, a népművészet mesterére várakozom, eltűnődöm: milyen lehet vajon egy „népművész-veterán” közelről? Tűnődöm és játszadózom az egyetlen lehetséges elképzeléssel: határozott arcú, kemény, mint akit egytömb fából hasítottak. Szeme világos, tekintete éles, a kézfogása határozott, erős. Varga László a Népművészek Szövetségének alapító tagja, alelnöke, immár 25 éve tagja a Népi Iparművészeti Tanácsnak. Akkor – negyedszázada – hárman voltak NIT-tagok a népművészek közül: Kántor Sándor, Tamásné Kővágó Maris és ő. Megérkezik, kezét fogunk. Rámnéz és szabadkozik:

– Ne haragudjék, alig maradt időm: beteg a feleségem, sietek Kaposvárra, be kell fűtenem még odahaza . . .

Aztán elkezd mesélni életéről, munkájáról – ami nagyjából egyet jelent. Gyermekkori emléktöredékek, mozaikdarabkák törnek elő, majd az olyanyra várt felnőttkor eseményei . . . Lassan összeáll a kép: egy emberélet képe.

– Öreg vagyok már – kezdi –, de szerencsére ritkán érzem. Betöltöttem az ötvenhetediket. Vasutas családban születtem, síheder koromig Dombóvárott éltünk. A nyári vakációkat mindig apai nénémnél, Somogyjádán töltöttem – ott laktak nagyszüleim is. Mindannyian gazdálkodtak: volt ott kocsí, ló, aprójószág. Sokat jártuk az erdőt, s a hosszú barangolások mély nyomot hagytak bennem. Farigcsálni kezdem: bűgősigát, bigét, sétatobot, ostort, fjat meg nyílveszőt, mindenfélét. Nem mondta nekünk senki akkor: „kés, villa, olló nem gyerek kezébe való” – persze azok a rége kicsorbult, csak nekünk értékes bicskák nem is jelentettek igazából veszélyt . . . Aztán lassanként elmaradtak a nyu-

godalmas nyarak, emberrnyi lettem, munka után kellett nézmem. Hagymánytiszteletről, vagy mert más hírtelenjében nem jutott eszembe, én is a vasúthoz jelentkeztem. S aztán – bankhivatalnok lett belőlem. A katonai behívóig, 1942-ig a Magyar Leszámtoló és Pénzváltó Banknál dolgoztam Pesten. Hol volt addigra már a régi csorba bicskák emléke . . .

– A háborút túlélve visszatértem a régi kerékvágásba ismét. Éltünk. Én a városban, a szüleim odalenn Somogyban. S ahogy öregedtek, gondoskodnom kellett róluk: áthelyezésemet kértem Kaposvárra.

– Ekkor megcsapta a vidéki gyermekkor szele . . .

– Valahogy így történt. Somogyban komoly hagyományai vannak a faragásnak, s én magam is dolgoztam és közben faragtam – egyre többet. Lassan, észrevétlenül kipusztítottam az öreg fákat a környezetemben, s

ha az erdőn vadkörtét vágunk, rögtön ott termettem anyagért. Aztán alapító tagja lettem a szövetségnek – a bankszakmát végleg szögére akasztva.

– Szóval „megérkezett” . . .

– Hol voltam attól! – nevet fel legyintve. – Elhatároztam csupán, hogy ami tanulható, azt bizony én mind megtanulom. Jártam a környéket, felkutattam a régi szakkönyveket. Szerencsés voltam, élt még sok jó öreg: Kapoli bácsi, Breglovics bácsi, Kálmán Pista bácsi. Amit tudok – tőlük tudom. Persze „az én időmben” könnyebb is volt talán. A közgyűlések alkalmával bevettük magunkat egyikünk szobájába vacsora után, s hajnalig is elüldögéltünk egy-egy megmunkált csont vagy fa mellett: késhegyre menő vitáink voltak, mint a céhekben hajdanán . . . Ma már ötszáz tagja van a szövetségnek. Ennyi embert egy helyen még elszállásolni se lehet, ha csaknem gumiból van az a fogadó. Mégis azt mondom: így kellene ma is. Nyitott szemmel járni, figyelni, tanulni. Csak ezt ajánlhatom a fiataloknak: hogy ne szégyelljenek kérdezni, s az öregeknek, hogy ne legyenek restek válaszolni.

– Hogy mi mindent lehetett e hajnalba nyúló éjszakákon megtanulni, arra hadd mondjak két példát. Csontfaragásnál szerettem volna a szarut megszínezni, de sehogy sem sikerült. Kapoli bácsi felvilágosított: választóvízzel színezhetek, de úgy ám, hogy közben melegek. Amikor meg fémberakással próbálkoztam, mindig kiesett a fából. Egy öreg asztalosmester árulta el az ősi titkot: a fémrészt fokhagymával kell beragasztani. Hogy milyen kémiai reakció játszódik le, azt nem tudja senki, de a berakás így megmarad a fában.

– Milyen kiállításokon vett részt az utóbbi években?

– Jaj, nem vezettem én arról katalógust! Nem tudtam, hogy ezt még „számunkérik” tőlem. Már 1953-ban, a legelején ott voltam a moszkvai magyar kiállításon, s a következő huszonöt évben minden faragópályázaton résztvettem. Díjakat is nyertem. 1954-ben elismertek népi iparművészek, s 1960-ban lettem a népművészet mestere. Ugyanebben az esztendőben elnyertem a mesteremről elnevezett Kapoli-díjat, s kilenc éve kaptam „a szocialista kultúráért” kitüntetést. De hadd ne keljen tovább dicsekednem! Nem tagadom, örülök az elismeréseknek, de egy valami még ennél is fontosabb: szeretem a szakmát. Meg az anyagot. Csodálatos valami: el kell gondolkodni rajta . . . annyiféle. Most nem azt akarom mondani, hogy körte, meg dió . . . hanem, hogy minden benne van, csak ki kell fejteni belőle. Szeretni kell a fát.

Takács G. Mónika

Somogy Megyei Múzeum
NA 2546-2007
Ladattár

vagyok. Előszedtem otthon a régi darabokat, s egy fajtából nyolc-tíz változatot is készítettem — e tervek alapján készültek aztán a szöttesek a szövetkezetben. Hatvanöt munkát zsűrítettem az évek során, s ebből mindössze kettőt vagy hármat utasítottak el. 1963-ban a népművészet mestere lettem, 1966-tól pedig művészeti vezetője a szövetkezetnek. Megbecsülnek. Oklevelet, kitüntetést sokat kaptam, többször voltam kiváló dolgozó, s kaptam nívódíjakat is. Talán a legkedvesebb számomra ezek közül az az elismerés, amelyet az 1970-es debreceni virágkarneválon kaptam egy sárközi mintával szőtt estélyi ruháért.

— Kezdetben csak a hagyományos piros-fekete sárközi szöttek készítettük — később, a kereskedelem fellendülésével kezdtünk modernbb darabokat is bevezetni. E terveknél semmiben sem térünk el az ősi sárközi mintáktól, csak finomítottunk rajta, apróbb szemeket szödtünk. Dolgoztunk műselyemmel is, csináltunk hímzett jegykendőket, főkötőt, vállkendőket és estélyi ruhákat — bár a szövetkezet fő profilja továbbra is a szöttek maradt. Amikor hozánk csatolták Sióagárdot, készítettünk sióagárdi-mintás virággal hímzett ingeket: ezeket is én terveztem, épp úgy mint később a sárközi viseletbe öltöztetett babákat. A Hungarocoopon keresztül szinte a világ minden tájára eljutnak munkáink: sok külföldi jár nálunk, megnézik a tájházat, aztán vásárolnak a bemutatóteremben.

— Ötvenkilenc éves vagyok, négy évvel dolgoztam tovább a nyugdíjkorhatárnál. Régente alig voltam itthon: hetente kétszer-háromszor is jártam Pesten anyagot beszerezni — most már szeretnék kicsit itthon maradni, rendbetenni a házat. De nem hagyom abba. Nem is tudnám, a szövetkezet igényt tart a munkámra, bár annyi mintát hagytam ott nekik, hogy tíz évig is dolgozhatnak belőle. Nincs még utódom: csinálnom kell értük is, magamért is.

— Férjem sokszor kérdezi miért van, hogy a ház körüli munkában oly türelmetlen vagyok, de egy mintával órákig el tudok bíbelődni. A válasz egyszerű: negyven évnél régebben csinálom, s huszonhét éve ezzel foglalkozom. Ez az életem.

Benkő Mihály

In memoriam

ORTUTAY GYULA

Fájdalmas búcsút vettünk a professzortól, a nagy tudóstól, politikai életünk kimagasló egyéniségétől; a magyar és az egyetemes néprajztudomány, a tudományos közélet, az oktatásügy és közművelődés jeles szakteknitélyét, országos feladatok vállalóját és egyéni gondok értőjét veszítettük el személyében. A tudományos és politikai tevékenység elválaszthatatlan egységébe vetett hite tanítványai számára kötelező a továbbiakban is.

Ortutay Gyula Szabadkán született 1910 márciusában. Magyar—latin—görög szakos diplomáját a Szegei Egyetemen nyerte el, s 1946-tól az Eötvös Loránd Tudományegyetem Folklor Tanszékének vezető professzora volt. Tudományos tevékenysége, oktatási módszere közismert: a „budapesti iskola — Ortutay iskola” világszerte fogalom. Arra nevelt, hogy az egyedi jelenségek mögött az összefüggéseket keressük — a népművészeti hagyományok változásának vizsgálatára, a következetes történeti szemléletre az ő előadásai hívták fel tanítványai figyelmét.

A felszabadulás után a fiatal tudós előtt megnyíltak a politikai közélet kapui: 1945-ben a Rádió és a Magyar Távirati Iroda elnöke lett, 1947-től 1950-ig vallás és közoktatásügyi miniszter. Iskolák újjáépítése, oktatási reformok bevezetése és egyetemek alapítása fűződik a nevéhez. Megoldotta a felnőttoktatás legfontosabb problémáit: bevezette a tandíjmentes esti iskolákat és az iskolán kívüli önképzést, mely az 1953-ban újjáalakuló Tudományos Ismeretterjesztő Társulat népművelő munkájának alapfogalma volt. (1964-től a TIT elnöki tisztét is betöltötte.) Az ötvenes évek elején a Múzeumok Országos Központjának elnöke lett: az ő irányításával lettek a múzeumok a tudományos élet műhelyei, amiről ma már számtalan — új felfogásban rendezett — állandó és időszakos kiállítás tesz tanúságot. 1945-től 1953-ig országgyűlési képviselő, s ezt követően — a politikai élettől visszavonulva — a tudományos kutatómunkára nevelés területén szerzett mulhatatlan érdemeket.

A kormányzat a későbbiekben politikai-közéleti munkásságának folytatására kérte fel: 1957-ben a Hazafias Népfrent főtitkárává, majd 1964-től alelnökévé választották. 1958-tól Bács-Kiskun megye országgyűlési képviselője, az Elnöki Tanács tagja, és az országgyűlés kulturális bizottságának elnöke lett. 1957 és 1963 között az ELTE rektora, majd a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Intézetének igazgatója — a felszabadulás óta elnöke a Magyar Néprajzi Társaságnak.

Publikációi nemzetközi szinten elismerést arattak, s utazásai során számos nemzetközi konferencián és egyetemen tartott előadásokat. Párizs—Róma—Palermo—Athén—Ankara—Szófia—Prága—Moszkva körutazásának állomásai. A Helsinki Egyetem díszdoktora, a Finn Tudományos Akadémia tagja és számos nemzetközi tudományos társaság tisztségviselője a Herder-díjjal, Pitré-díjjal kitüntetett tudós.

A „Néprajz és kulturális forradalom” című tanulmányában már az ötvenes évek elején felvetette, hogy a haladó népművészeti hagyományok felkutatása és alkalmazása a háziipar magasabb szintre emelésének alapja lehet, s e folyamat megindításának feladata a néprajztudósokra vár. „Eleven vagy múzeumi kultúra” című tanulmányában (Szabad Nép, 1955) ismételtlen állást foglalt a népművészet hagyományainak felkutatása, regisztrálása és szocialista kultúránkba való beillesztése mellett, s e szemlélet alkotta a Népi Iparművészeti Tanács létrejöttének ideológiai magvát.

Mi mindannyian — akik a HÍSZÖV és a NIT tevékenységének részesei vagyunk — sokat köszönhetünk Ortutay Gyulának, aki számtalan közéleti és tudományos elfoglaltsága mellett tájházaink megnyitása során, vagy nagyobb kiállításaink alkalmával mondott bevezető szavaival munkánk továbbviteléhez erőt adott. (Legutóbb 1973-ban, a NIT húszéves munkásságát bemutató kiállításon mondott ünnepi beszédet.) Személyének köszönhető, hogy a magyar népi iparművészet a tudományos kutatásban és múzeumi kiállításokon is helyet kapott — s az ő biztatására készült el az első doktori disszertáció, mely a népi díszítőművészet hagyományainak vizsgálatát napjainkig elemzi.

Ortutay Gyula „A népművészet új felfedezése” címen lapunk 1974 májusi számában megjelent írásában a jelenkor eredményeiről ekként vélekedett: „A mi társadalmunkban... a HÍSZÖV irányításával egész országos hálózat született a népi díszítőművészet hagyományainak tanítására, továbbfejlesztésére, hazai és külföldi értékesítésére. Ez már nem a hagyományos népi művészkedés... mégis a hagyományból nőtt ki, értékét részben ez adja. Rangja van, hazai és nemzetközi kiállításokon szerepel... s azt mondhatjuk, hogy része a szocialista kultúrának.”

A közélet és politikai élet nagy egyéniségétől, a tudóstól, professzortól, a mestertől elbúcsúzni nagyon nehéz. Fogadjuk, hogy munkánkat úgy végezzük tovább, ahogyan útmutatásul meghagyta nekünk.

Varga Marianna

Negyedszázad szövetkezetpolitikája

Huszonöt év telt el azóta, hogy a kormányzat életrehívta a Háziipari és Népi Iparművészeti Szövetkezetek Országos Szövetségét a háziipari és népművészeti szövetkezetek szakmai felügyeleti szerveként. A szövetség megalakulásától kezdve napjainkig fő feladatának tekintette a tagszövetkezetek alapszabályszerű működésének elősegítését, a tagság tulajdonosi érzetének kialakítását, a mozgalmi, szövetkezetpolitikai munka és a szövetkezeti demokrácia érvényre juttatását.

Az alakulás esztendejében, 1953-ban a szövetséghez tartozó szövetkezetek még a szerveződés állapotában voltak, jelentékeny központi üzemekkel még nem rendelkeztek, tagságuk jelentős része bedolgozóként működött. Közülük tíznél több szövetkezetben hamarosan felszámolást, illetőleg fúziót kellett végrehajtani, mert az önálló gazdálkodás folyamatosságának feltételei nem voltak biztosítottak. A szövetség fennmaradó életképes tagszövetkezetei körében még a kezdet éveiben kialakult két szakosztott csoport, a háziipari és a népművészeti tevékenységet végző szövetkezeteké.

A HISZÖV szakmai irányító és felügyeleti tevékenysége kapcsán a gazdasági építő munka mellett fontos feladatot jelentett a szövetkezetpolitikai mozgalmi munka szervezése is, mely mindenekelőtt a brigádmozgalom és a munkaverseny szervezésében öltött testet. E tekintetben szép eredményeket mondhat magának a szövetség: míg 1963-ban a tagszövetkezetek körében mindössze 6, 1964-ben 17, 1965-ben már 88 szocialista brigád működött — az ideai esztendőben már 660 szocialista brigád 6540 taggal fejti ki tevékenységét. 1970-ben a munkaverseny kiemelkedő eseménye volt, hogy a Matyó Népművészeti Szövetkezet elnyerte a Minisztertanács vándorzászlaját.

A szövetség jelentős erőfeszítéseket tett a vezetés színvonalának emelése érdekében azért, hogy a szövetkezetek választott tisztség-

viselői megismerjék azokat a feladatokat, amelyek a gazdasági, szövetkezetpolitikai és mozgalmi munkájukhoz feltétlenül szükségesek. Ennek érdekében minden esztendőben egyhetes tanfolyamokon készíti fel a tisztségviselőket feladataik ellátására.

Örvendetes eredmény, hogy a HISZÖV tagszövetkezetei egyre több főiskolai és egyetemi végzettséggel rendelkező dolgozót foglalkoztatnak, és a vezetők erőfeszítése nyomán ma már alig egy-kétszáz főre tehető azon szövetkezeti dolgozók száma, akik nem végeztek el a nyolc általánost. A tudatformálást elősegítő munkáskadémia és TIT-előadások látogatottsága is emelkedő tendenciát mutat: míg 1965-ben a szövetkezeti tagságnak alig 2-3%-a vett részt, ma a tagság több mint 50%-a látogatja e rendezvényeket.

A közművelődési feladatok eredményes végrehajtását segítették elő az irodalmi vetélkedők, a versbarátok körének rendezvényei, a szövetkezeteknél megalakult amatőr művészegyüttesek, és az utóbbi években létrehozott szövetkezeti klubok. A szövetségi bizottság megalakulása óta támogatta a szövetkezetek mozgalmi és kulturális tevékenységét, s e törekvéshez kapcsolódott az 1970-ben megválasztott nő- és ifjúsági bizottság munkálkodása is. Elsősorban ezek tevékenységének tudható be, hogy „a szakma kiváló művelője” versenyek és a szocialista brigádok vetélkedői résztvevőinek száma az utóbbi években egyre növekedett.

Jelentős változást hozott gazdálkodó egységeink életében az 1971-ben megjelent szövetkezeti törvény és az azt módosító 1977. évi 6. számú törvényerejű rendelet, melynek gyakorlati megvalósítása elősegíti a tagság aktív bevonását a szövetkezetek önkormányzati életébe. Az eddig megtett út azt bizonyítja, hogy a szövetkezetek tagsága és vezetői képesek az új szabályozásban rájuk rótt megnövekedett feladatok ellátására is.

Gergely Sándor

Tamás László,

a népművészet mesterét hiába taggatom személyes életéről kaposvári otthonában. Minduntalan a szövetkezetére tereli a szót.

— A fazekasmesterség nálunk családi hagyomány. Én a hatodik nemzedéket képviselem a szakmában, a lányom a hetediket. Apám minden testvére fazekas volt, s én nagybátyámnál, id. Tamás Józsefnél kezdtem tanulóként. 1940-ben szabadultam. Dolgoztam mint fazekas szakmunkás és kályháslegény, majd 1948-ban önálló kisiparos lettem Bátaszéken.

Éz minden, amit személyes sorsáról megtudhatunk, s ettől kezdve beszélgetésünk főszereplője a szövetkezet.

— Négy évvel később Kaposvárról beléptem egy szövetkezetbe: Lakberendező KTSZ-nek nevezték. Tizenhat szakma dolgozott akkor együtt, melyből aztán még ebben az esztendőben kiválva önálló fazekas szövetkezetet létesítettünk. Egyike voltam az alapító tagoknak.

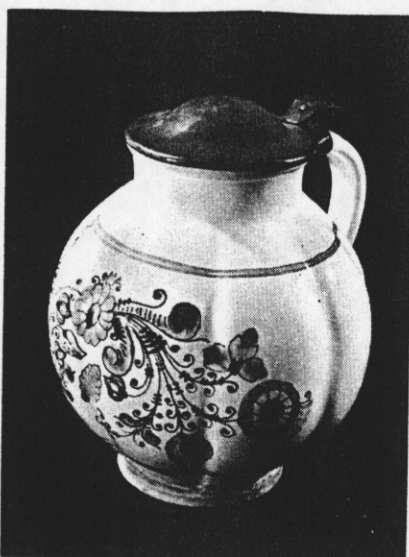
— Mivel Somogynak szegényes a kerámia múltja, nem úgy mint a faragásé, nem somogyi népművészetet csináltunk, hanem a sárközi népi cserepet hoztunk át Kaposvárra. Ezzel indult annak idején a munkánk. Két évvel később felújítottuk a habán fazekasságot, s napjainkig zömmel habán edényeket készít a szövetkezet. De hogy az ember otthon még játszani is tudjon, kedvére kísérletezzem — létrehoztam ezt a kis műhelyt. Közben a lányom is megtanulta a szakmát, és most ő is itt dolgozik.

— Művészeti vezető vagyok és függetlenített elnökhelyettes. Ez a beosztásom. Esténként és hétvégeken kísérletezem: nem korongozom, inkább mintázok, vagy „felrakok”. Általában edényeket csinállok, de foglalkozom figurális munkával is. Szeretem a figurákat: ha majd nyugdíjba megyek, figurákkal fogok foglalkozni, különösen kis humoros figurákkal.

— Ami a szövetkezet fejlesztését illeti, olyan manufaktúrális szövetkezetet képzeltünk el továbbra is, amilyen a mostani, tehát nem akarunk ipari nagyüzemet csinálni. Sok fiatal szeretnének felnevelni, hogy a szakmát ők folytassák tovább. Csak érettségizett gyerekeket veszünk fel: pillanatnyilag 26 tanuló van, s szeptemberben újabb 12 tanulót szerzöttünk.

— Az az igazság, hogy a szövetkezetek általában előregszenek. Mi ennek az oka? A fiatalság egy része

rosszul közeledik az idős szakemberhez, az pedig félrehúzódik. Kaposvárott most megfordítottuk a dolgot: mi próbálunk a fiatalokhoz közeledni. Az eredmény az, hogy megfiatalítottuk a szövetséget, ma már tagjaink 83 százaléka 30 éven aluli. Ez persze azzal jár, hogy rendszeresen kell foglalkozni velük, meg kell adni a lehetőséget, hogy fejlőd-hessenek. Biztosítjuk, hogy szakmát kapjanak, megszerettjük velük a kerámiát, így aztán szívesen dolgoznak nálunk. Itt mindent meg kell tanulniok: a fiatalok gipszelnek, korongoznak, díszítenek, csak épp az

kevesebbet. Ez nekem darabos — habán finomabb. Apró geometrikus mintákkal díszíték legszívesebben, soha nem rajzolom meg őket előre grafittal, így sokkal lendületesebbek a vonalak.

— Szívesen járok azokba az üzletekbe, amelyekben munkáimat árulják, — sokat időzöm a kaposvári népművészeti boltban például. Elálldogálok a munkáim mellett, figyelem a vevőket, hallgatom a véleményüket: sokat lehet ebből tanulni. Ilyeneket szoktam hallani: „Túlsgogosan tele van rajzolja ez a tányér, jobban tetszenék, ha levegősebb lenne”. Vagy: „Mégvenném ezt a vázát, de félek, hogy átázik az alja...” Vannak olyan vevők is, akik a vitrin számára vásárolnak. Ilyenkor szeretnék megszólalni: „Használjátok, emberek...!”

Bernát Júlia

Hatodik nemzedék

agyagot nem kell kitermelniök. Osz-tályfönökük festő, képzőművész: a magas művészetekkel is megismer-teti őket. Rendszeresen rajzolnak, terveznek, fejet mintáznak. Ügye-sen csinálják.

— Jó garnitúránk van. Aki ide-jön, az többnyire igyekvő ember. Fiataljaink között van népművész is: Arató Miklós például, aki a díszítést tanítja, s a korongozunk is népmű-vész. A szövetségben hárman nyerték el a „népművészet ifjú mes-tere” címet — most ugyan, hogy a lányom már itthon dolgozik, csak kétfő maradt belőlük.

— Eddig tizenkét fiataalt nevel-tünk, most már egy kisebb sereg kö-vetkezik. A szakma kihálóban volt, de divatos lett, és jelenleg már van friss erő elég. Csak meg kell tartani, fel kell nevelni őket — ennyi az egész...

*

— Hol kezdjem? — kérdi Tamás Mária, a mester „ifjú mester” leánya bizonytalanul. — Eszem ágában sem volt, hogy folytassam apám foglal-kozását, gyógyszerész szerettem vol-na lenni. Talán a fehér köpeny von-zott, mert amikor apámat megláto-gattam a szövetségben, csak a piszkot, a maszatot vettem észre. Érettségi után a szünidőt mégis a szövetségi műhelyben töltöttem, s ekkor történt a fordulat. Megsze-rettem a kerámiát, már nem talál-tam piszkosnak többé, és így történt, hogy 1969 szeptemberében ipari ta-

nuló lettem a kaposvári Fazekas Szövetségben. Másfél év után kerá-miakészítő szakmunkásként szaba-dultam. A vizsgám után még nagyon sokat tanultam, és sokat is értem el: sok zsűrizett munkadarabom volt, megkaptam „a népművészet ifjú mestere” címet, 1974-ben pedig népi iparművész lettem. Két évig otthon dolgoztam, majd visszakerültem a szövetségbe. Betanítással foglal-koztam, és tavalytól a díszítő rész-legnek lettem a vezetője. Ekkor már nem foglalkozhattam festéssel, raj-zolással — teljesen lekötött a ve-zetéssel járó elfoglaltság. Negyven ember tartozott hozzám, őket irá-nyítottam — pályázatokra, kiállítá-sokra készülni csak hét végén ma-radt időm. Budapesten, Balaton-földváron, Kaposvárott, Barcsen és már nem is tudom pontosan, hogy hol még, voltak egyéni vagy közös kiállításaim. Végül elhatároztam, hogy bedolgozó leszek. Szép munka az irányítás, de — úgy gondoltam — van énnékem szakmám, azt kell ne-kem csinálni. Annyi minden van az emberben, amit ki szeretne fejezni, amit meg szeretne csinálni — foly-ton csak erre gondoltam.

— Most a budapesti Népművé-szek Háziipari Szövetségéhez tar-tozom, azt csinálom, amit hivatáso-mul választottam. Igaz, az emberek nagyon hiányoznak, szerettem köz-tük lenni, de a két tevékenység még-sem ment együtt.

— Elsősorban a habán kerámiát kedvelem: sárközit is csinállok, de

NÉPMŰVÉSZET HÁZIIPAR

A HÁZIIPARI SZÖVETKEZETEK LAPJA

MA-2546/2004
népművészeti szövetkezetek

A tartalomból:

A népművészet új
felfedezése

Sárközi-e
Verseghy Ferenc?

Az ifjúságpolitika
felelősségteljes feladat

Körbejártuk
Mátészalkát

Miként jelennek meg a
művészeti
törvényszerűségek a
népi iparművészet
tárgyain?

Mérlegzáró közgyűlés
Tiszafüreden

Születni kell-e
a vezetésre?

Cimképünkön

Vajda Istvánné, a máté-
szalkai seprőkötő üzem
kiváló dolgozója

XV. ÉVFOLYAM
5. SZÁM,
1974.
MÁJUS

ÁRA 2 FORINT

SÁRKÖZI - VERSEGHY FERENC

Verseghy Ferenc a műhelyben

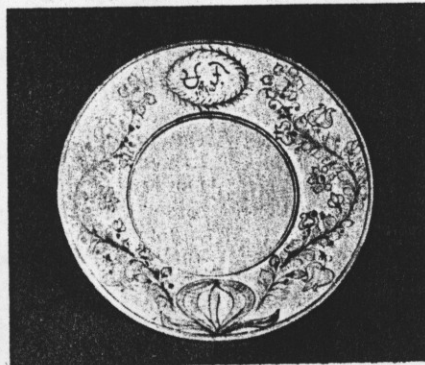
Verseghy Ferenc fazekas népművész 24 éves. Alsónyéken született, a Sárközben. Kaposvárott él, bedolgozója az ottani fazekasok népművészeti szövetkezetének. A sárközi fazekasok hagyományos formáit és díszítőelemeit követi munkáiban, és tovább fejleszti a fehér alappal dolgozó habán irányzatot. A sárközi fazekasságról írt tanulmányt, mellé adta saját készítésű sárközi boros- és likörös-készletét, valamint egy habán étkezésletet —

Így nyerte el a Népművészet Ifjú Mestere címet. De mint jeleztem, Kaposvárott él, Somogy fővárosától kapott kenyeret, lehetőséget a munkára, a kibontakozásra. Mégis engedtessek meg nekem, hogy feltegyem a kérdést: sárközi-e Verseghy Ferenc, avagy kaposvári?

Életre szóló szerelme az agyaggal a Sárközben kötött. Igaz, az érettségi után Kaposvárott lett ipari tanuló, itt sajátította el mindazt, amit az agyagról, égetésről, mázról tudni kell. De sárközi mestertől tanulta, az ide származott

Tamás Lászlótól, akiről nagy tisztelettel beszél. Igaz, először Kaposvártól kapott módot arra, hogy munkásságát bemutassa 1973 áprilisában. De még ugyanezen év augusztusában munkáit Szekszárdon is bemutatták, méghozzá úgy, mint a Sárköz ifjú mesterének alkotásait. Igaz, Kaposvárott dolgozik, de élményanyagért, új ötletekért hazajár a Sárközbe, bújja a múzeumokat, végigkutatja az öreg falusi házak padlásait. Kaposvártól kapott lakást, itt él feleségével és kislívával, de Tolnán élnek a szülei, rokonai.

Tisztelet Somogy megyének azért, hogy felkarolta és soha nem látott virágzásba bontotta Sárköz fazekas népművészetét, amely a saját szülőföldjén már elszunnyadóban, kihálóban van. De rendjén van-e,

Díjnyertes habán tányér

Kaposvári vázák, sárközi díszítéssel

Pályázati felhívás

A népművészet ifjú mestere cím elnyerésére

A KISZ Központi Bizottsága a Művelődésügyi Minisztériummal, a Népművelési Intézettel és a Népi Iparművészeti Tanáccsal egyetértésben pályázatot hirdet a Népművészet Ifjú Mestere cím elnyerésére.

A PÁLYÁZAT CÉLJA

Az ifjúság körében elősegíteni a népművészeti alkotó- és előadói tevékenységet, a nemzeti hagyományok ápolását és továbbfejlesztését, valamint a nemzetiségek kultúrájának felkutatását.

PÁLYÁZATI FELTÉTELEK

A pályázaton 30 éves korig lehet részt venni, a következő művészeti ágakban: hangszeres népzene, népdal, néptánc, népmese, valamint hímzés, szövés, fafaragás, fazekasság kerámia, csomózott és szövött technikájú szőnyeg, kékfestés, tojásfestés, kovácsoltvas, gyékény- és vesszőfonás stb.

PÁLYÁZATI KÖVETELMÉNYEK

- Műfaji csoportosításban
 - Előadó-művészet

Hangszeres népzene

A pályázónak az általa használt hangszerezen 10 percnyi hangszeres népzenei anyagot kell bemutatnia — lehetőség szerint a népzene archaikusabb rétegeiből — parlando, rubato és különböző karakterű giusto dallamokból válogatva.

Népdal

A pályázónak 10 percnyi időtartamban zenekíséret nélkül kell népdalokat — négy lírai dalt vagy két különböző balladát, vagy ballada hosszúságú szokáséneket, illetve ezek kombinációit — előadnia. (Műsorának legalább fele régebbi stílusú dalokat tartalmazzon.)

Néptánc

A néptáncos pályázónak tudnia kell két különböző táncdialektus területéről kiválasztott, két különböző tánc típust — a hiteles motívumkincsnek és a szerkezeti sajátosságoknak megfelelően leg-

alább két-két percig szabadon rögtönözni.

Népmese

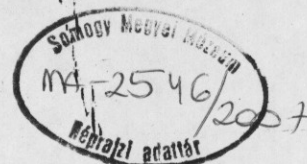
A pályázó tudjon egyéni, szépen kidolgozott mesemondó stílusban előadni legalább 10 népmesét — hiteles népköltési vagy új magyar népköltési gyűjteményből, vagy saját gyűjtésből.

b) Tárgyi alkotóművészet

A népi díszítőművészet a népi iparművészet felsorolt ágaiban öt-öt, a csomózott és szövött technikájú szőnyeg kategóriában három önálló, szabadon választott méretű alkotással kell pályázni.

2. A pályázónak 6—10 oldal terjedelmű dolgozatban össze kell foglalnia választott művészeti tevékenységének célját, valamint alkotómunkájával összefüggő életútját. (Kitől és hogyan tanult, mikor és milyen indítékok alapján kezdett hozzá a művészeti munkához, milyen csoportokban működik közre stb.)

A népi iparművészet műfajban pályázók ismertessék a beküldött munkák technikai megoldását, és rajzzal, illetve fotóval is illusztrálják a legfontosabb részleteket.

MIKÉPPEN JELENNEK MEG A MŰVÉSZETI TÖRVÉNYSZERŰSI A FARAGÓ NÉPI IPARMŰVÉSZET TÁ

Legutóbb azokról a művészeti törvényszerűségekről szoltam, amelyek általában érvényesülnek a képzőművészeti alkotásokban, a népi díszítőművészetben is. Beszéltem a kompozíció különféle lehetőségeiről, a ritmusképzés módjairól, az arányról és a szimmetriáról.

Az alábbiakban arra kívánok rámutatni — a tabi faragó konferencia további tanulságait fejtegetve —, hogy miképpen jelennek meg ezek a művészeti törvényszerűségek a népi iparművészet használati tárgyain.

Nem lehet elégszer hangsúlyozni: a népi hagyomány csak akkor maradhat életképes, ha a népi iparművészek — a hagyományhoz hűen — nem szorítkoznak dísz tárgyak készítésére, hanem a mindennapi élet használati tárgyait készítik. Ezért volna képtelenség kizárólag a régi tárgyak másolására készíteni a népi iparművészeket.

Az alkotó tehetségek feladata, hogy a hagyományt korszerűen, minél változatosabb formákban, minél fejlettebb technikai eljárásokkal fejlessék tovább, megőrizve és továbbbadva a hagyomány szellemét, lényegét.

A technikai és természettudományos felfedezések — a modern közlekedés a gépek világa, a telefon, rádió, televízió, a távfűtés, a neonvilágítás, az atom szerkezetének megismerése és energiájának felhasználása, az ürrepülés, az orvostudomány vívmányai lehetővé teszik, hogy a mai ember ugyanabban a formavilágban éljen, mint néhány évtizeddel ezelőtt elődje, akinek egészen más volt az életritmusa, kulturális, civilizációs igénye. Ezek az új körülmények határozzák meg az új szépségeszményt, a mai környezet esztétikai jellegét is.

Ahogy a modern várostervezésben és építészetben a szépség világos áttekinthetőséggel, egyszerűséggel, ésszerűséggel, célszerűséggel párosul, ugyanez érvényesül a mai otthon, a bútorok megformálásában, melyeket tervezőink úgy alakítanak, hogy kényelmesebbé, de szebbé is tegyék a közvetlen környezetet. A lakás azonban nemcsak falakból és bútorokból áll. Hozzá tartoznak a szőnyegek és függönyök, az üveg-, kerámia és a porcelántárgyak, a világítótestek, a képek, a könyvek, a növények. A modern lakás szépsége nem a berendezés egyöntetűségében rejlik, hanem a lakástér szépségében, a tárgyak egymáshoz való viszonyában, színeik összhangjában.

Ebbe illeszkednek be a népi ipar-

művészet mai rendeltetésű új formájú használati tárgyai.

Ma már igen sokféle ilyen tárgy készül. Egyes típusok rögtön elfoglalták helyüket életünkben. Ezek mindenekelőtt a különböző formájú dobozok: cigarettakínáló, kártya, levél, ékszer, irattartó dobozok. Formájuk lehet szögletes, kerek, hosszúkas.

Nézzük meg először Tóth Mihály és ifj. Nagy István téglá formájú dobozát. Mindkettő fedelén érvényesül a hagyományos kompozíciós lezárás a bekeretezés formájában. Mind a két népi iparművész egészen betöltötte a felületet. Mindkét munka domború faragás. A vadászat feszült, drámai pillanatait ábrázolják, de egészen eltérő felfogásban.

Harmónia, nyugalom, kiegyensúlyozottság, a stilizáló művészet apró finomságai jellemzik Tóth Mihály teljesen dekoratív alkotását (1. kép). A motívumok a felület méretének megfelelő arányúak. Az egymással szemben álló vadász és vad egészen közel van egymáshoz, de az erdőt alkotó sűrű növényzet miatt ez egyáltalában nem zavaró. A jobboldalt egyenesen emelkedő fa végig átszeli a jelenetet tartalmazó felületet. A fa előtt áll a vadász, puskáját a vaddisznóra szegezve. A vadászszal szemben álló vad a felület bal oldalára került. Ezen az oldalon nincs az előbbi fához hasonló függőleges; a nagy méretű, ferde irányú inda, amely a vadat elválasztja a vadásztól és az állat alakjához idomul, a kompozíció két fő elemének egyensúlyát szolgálja. A fákon elhelyezkedő mókások és madarak, a hatalmas margitvirágok éppúgy páratlanul dekoratív hatásúak, mint a doboz oldalán látható fának és virágmotívumok.

Tóth Mihály ábrázolásának nyugodt, dekoratív hatásával szemben a közvetlen élmény életszerűségét, mozgalmasságát tolmácsolja magas művészi színvonalon ifj. Nagy István dobozeteje (2. kép). A művész középre helyezte a fát. Az egyensúlyt az teremti meg, hogy a jelenet mindkét oldalán egy-egy vadász van. Az egyik hátról üldözi a vaddisznót, a másik szemből szegezi rá puskáját. Tóth Mihály munkáján a díszítő népi hagyományos síkszerű jellegénél fogva elképzelhetetlen a takarás; ifj. Nagy István faragásán már elképzelhető és látjuk is, hogy a vad a fa elé került. Ennek a jelenetnek a nyugtalan-ságát, mozgalmasságát fokozzák az itt-ott átbúvó állatok.

Nézzünk meg most két kerek do-

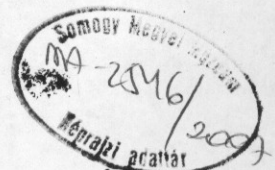
bozt: ifj. Nagy István és Kovács József alkotásait. Már megformálásukban is erősen különböznek egymástól. Ifj. Nagy István dobozán (3. kép) az alsó perem éppúgy kiszélesedik, mint a doboz tető pereme. Ez a megoldás mintegy keretként fogja közre a doboz oldalát, a fő díszítménnyel. Könyökre támaszkodva pihen a pásztor egy nagy fa alatt, amelyen tarisznyája lóg; előtte kutyája, a fák között apró vadak, madarak. Az életszerű figurális motívumokat szervesen egészíti ki a finoman stilizált gazdag virágornamentika, amely a doboz oldalának és tetejének díszítménye között.

Egészen más jellegű Kovács József lábakon álló dobozának (4. kép) megformálása és díszítése. A felfelé szinte félgömbbő kerekített doboz oldala formailag valósággal egybeolvad a tetővel. Kiváló komponáló erőre mutat, hogy nem a két jelenet közé illesztett be a művész elvontan stilizált virágokat, hanem ilyen virágokból alakított, alul és felül kerettel lezárt virágkoszorúval választotta el a doboz oldalán és tetején látható figurális jeleneteket. Az előbbi doboz díszítményével ellentétben itt az állatfigurák és a növényi motívumok plasztikusan kiemelkednek a felületből. A művész tökéletesen kifejezte az állatvilág és az erdő hangulatát. Nem borította el sűrű díszítményekkel a hátteret; így rendkívül erőteljesen emelte ki mondanivalójának lényegét. Érdemes itt megfigyelni azt a szép vonalritmust, amelyet a fa csupasz ágainak hajlata a szemben álló szarvas agancsának formájával képez, vagy azt a finoman ívelő vonalközt, amely az álló és a lehajló állatok feje között alakult ki.

Szokatlan formájú, hosszanti, ovális megoldású Bognár István szintén lábakon álló doboza (5. kép), amelynek egész felületét azonos ritmusú virágkoszorúk borítják. Különösen szép a margitvirágok megformálása és az a finoman kivitelezett, egyenletes ritmusú zeg-zug vonal, amely a tető és az oldalak hullámzó indáit egymástól elválasztja.

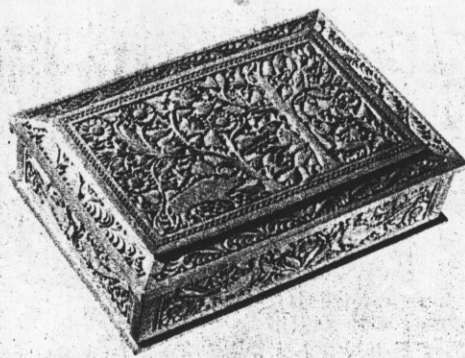
A nemesfémek cizellált finomságával vetekszik Jancsikity János kis kerek ékszerdoboz. Fedelét szimmetrikus elrendezésű virágkoszorú tölti be, amelynek lenti, visszahajló levelei kerekítik harmonikus egészszé a kör alakú kompozíciót. A doboz oldalán végigfutó virágkoszorú a kompozíció művészi egyensúlyát szemlélteti. Hasonló egyensúly jellemzi Jancsikity János másik két da-

rab; ham mér nek ken; szít meg lyát érte oida te e mo; M nap; Tóti kod; jele; nak; csar; dob; kezi; tya; idéz; koti; ség; is. alsó; tök; leg; szít; növ; ame; kis; ja; A; ige; Kál; hoz; kép; nyi; jön; ra; nyc; kat; ma; Kül; hel; kor; F; azo; nya; nek; mű; tos; böi; (8. F; na; gya; tól; és; mo; nak; me; (; elő; köz;

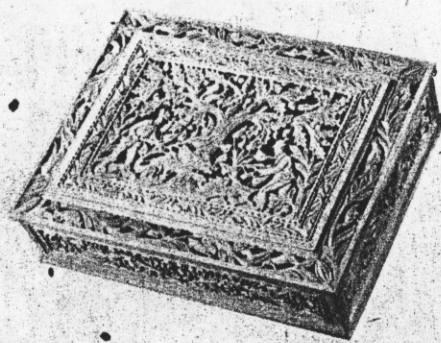

GEK GYAIN?

ak, a cigarettakinálónak és a
őnek (6. kép) körülfutó díszít-
t is. A megadott felület-
egfelelően szélesítette és kes-
tette a művész az azonos dí-
nyű koszorúkat. Figyeljük
kompozíció finom egyensú-
cigarettakinálón. Ezt azáltal
a művész, hogy az inda két
váltakozó ritmusban helyez-
nagyobb és kisebb motívu-

Tóth Mihály: Doboz

Ifj. Nagy István: Doboz

a hamuzó és a cigarettakináló
akban kialakított új formája,
Mihály csanakja arról tanús-
hogy a régi forma is meg-
t új funkcióban, így a csa-
szall cigarettakinálóként. A
oldalának dús díszítése a
k sűrű kompozícióira emlé-
A csanakfülon levő kis ku-
egformálása egy olyan világot
el, amely a hagyományos alk-
k mulhatatlan báját, kedves-
jeleníti meg a mai otthonban
a hajlat, ahogy a csanakfülon
észét megformálta a művész,
esen hozzáidomul a kutya jel-
s tartásához. A csanakfülon dí-
nye olyan egyszerű ritmusú
ri ornamentikát szemléltet,
nem vonja el a figyelmet a
týáról, sőt, inkább ráirányít-

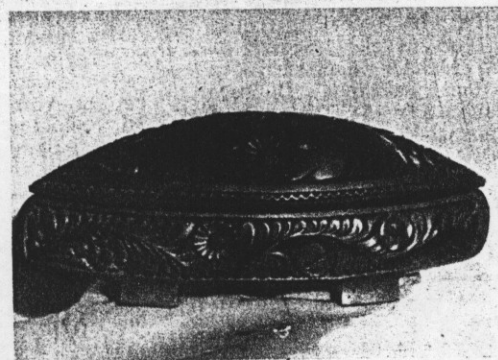

Ifj. Nagy István: Kerek doboz

Kovács József: Kerek doboz

mai használati tárgyak között
kedvelt és jellegzetes alkotás
n Gyula pálinkás butykosa, a
tartozó pohártartókkal (7.
Hogy az erősen stílizált növé-
namentika jobban érvényesül-
butykos felületét több sáv-
ította a művész. Így inkább
n követhetjük a virágkoszorú-
gyúttal azonban a butykosfor-
erőteljesebben kiemelkedik.
emlétesre méltó a tetőn el-
ett virág, amely mintegy meg-
izza a kompozíciót.

Bognár István: Hosszúkás doboz

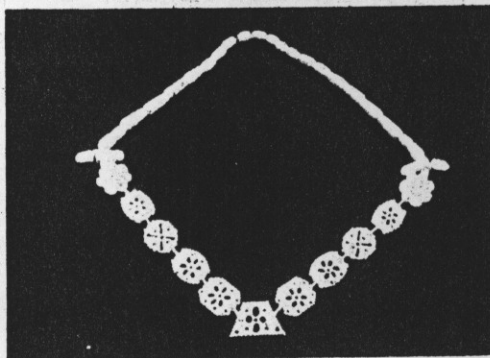

**Jancsikity János: Cigarettakináló,
hamuzó**

en is kedveltek voltak, ma is
a csontból faragott ékszerek:
incok, óraláncok, kitzűzők. En-
faragási műfajnak kiváló
ője Fehér Lajos, aki változa-
májú és díszítményű elemek-
lította össze szép nyakláncát.
p.)

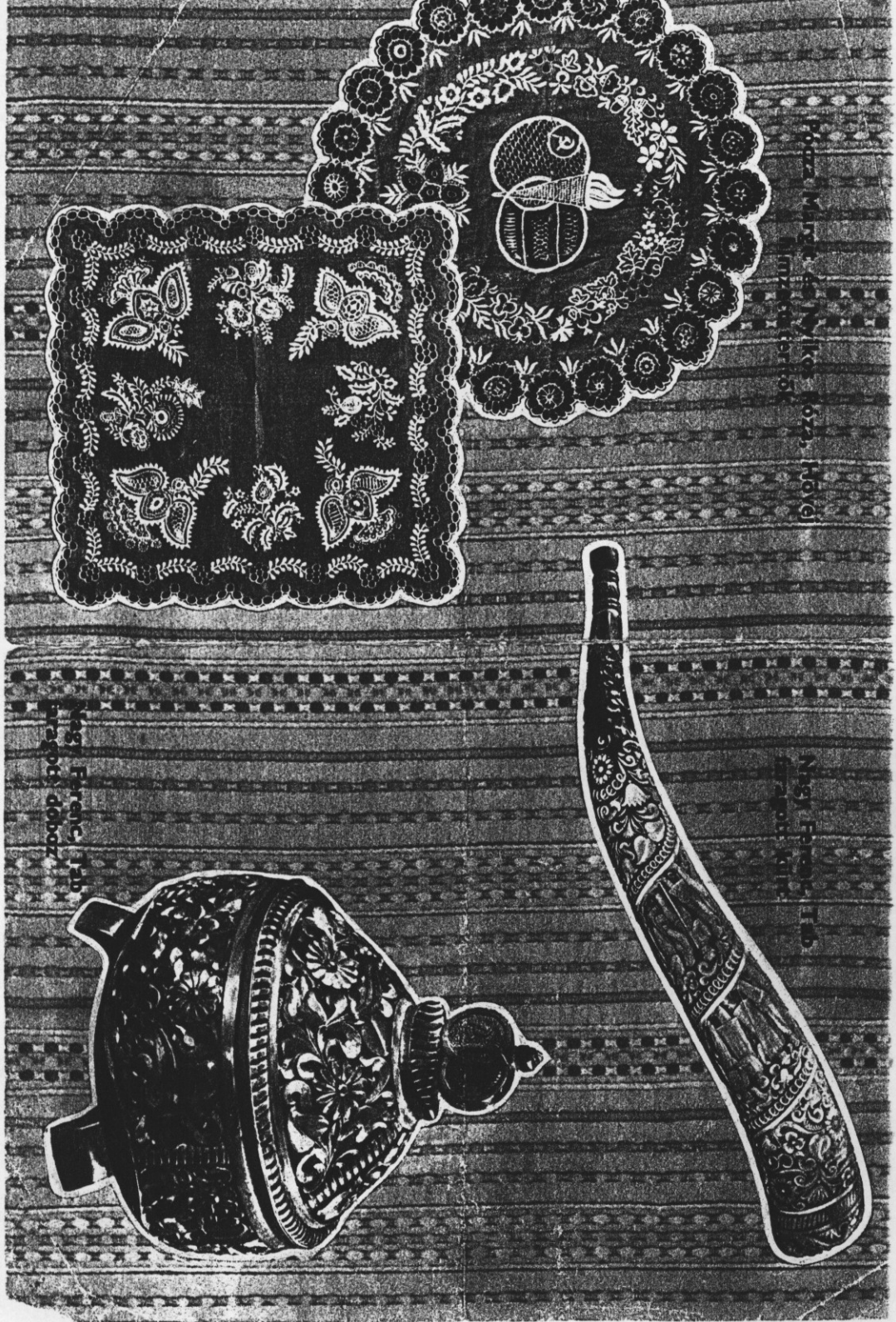
Kálmán Gyula: Butykos poharakkal

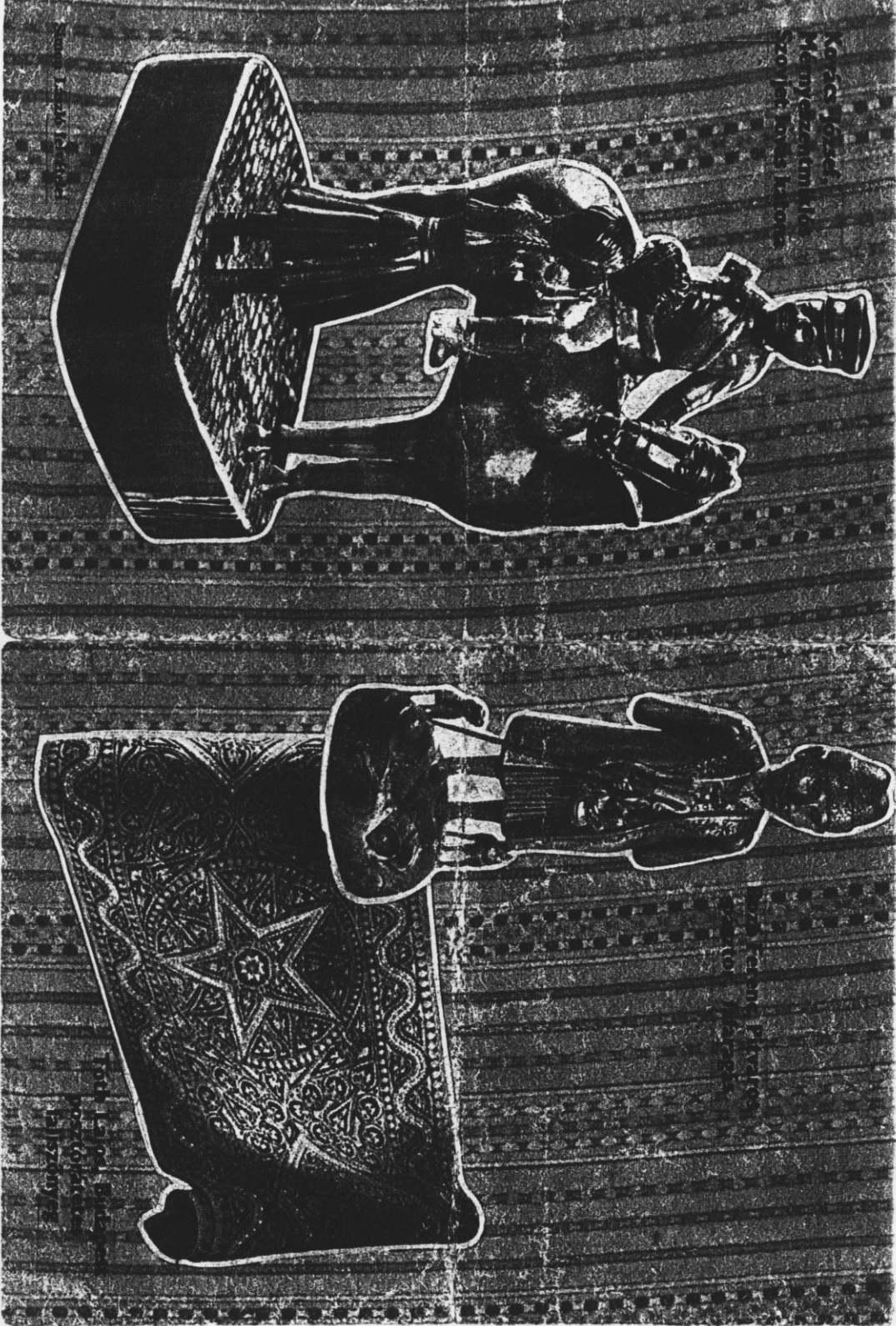
Fehér Lajos: Lánc

Lengyel Györgyi

hatnánk a sort a minden-
élet további használati tár-
al, az írókészletektől, fogasok-
ép-tűkörkeretektől a székekig
mitűrákig, amelyek mind har-
us részei lettek a mai otthon-
Mindezek együttesen valósítják
a lakás esztétikai rendjét.
tábi faragótáborban tartott
isom összefoglalójának záró-
nénye.)

Sampul buku ini
MA-2546/2007
Revisi edisi

Somogyi Néprajzi Múzeum
MA-2546/2007
Néprajzi adattár

Simai M. hálv

Csönd és szó között

Holdsarló hangon,
 pontosan olyan ívben
 mint a farktollak,
 elcsúszkálóknak
 a korahajnali kakasok.
 Szaggatott, súlyos
 tarajukat hátravetik,
 szárnyuk néha beleakad
 a félhomályba,
 vérdésnek csönd
 és szó között,
 de végül
 percenként
 pirosabbakat robbanva,
 újra meg újra
 szétveti csőrüket a
 szívből-szakadt kiáltás.
 Mert kell,
 hogy fölpirkadjanak egyszer
 a bronzba-zárt arcok,
 s hogy a virradat lovái
 hasig harmatban
 és kalászbán
 gazoljanak át a gyönyörű
 búzaföldön.

Kovács József, idei Kapoli-díjas faragó díszdoboz.

Zenekultúránk követői

Versenygyőztes fiatal művészek

A zenei verseny a fiatal művészek váratlan feltűnésének kivételes lehetősége, a világkarrier elindulásának ünnepélyes pillanata. Az egyes versenyeket a rendező országok nemzeti ügynek tekintik, a közönség a szereplők teljesítményeit a sportversenyekhez hasonló izgalommal és lelkesedéssel kíséri. A győztesek nevét az egész világ megismeri, s így saját karrierjük fejlődésén túl hazájuk zenekultúrájának követőivé vál-

operaverseny nagydíját az ő szereplése előtt mindössze egy alkalommal, évekkel ezelőtt adták ki, az azóta világhírűvé vált bolgár énekművész *Dimiter Petkov* részére. Idén Moszkvában pedig Csajkovszkij versenyen második lett Kovács Kolossal együtt (a női mezőnyben a zsűri az első díjat nem adta ki). Látszólagos ellentmondás, hogy az izzig-vérig színpadra került énekesnő leg-

díjat nyert, de az első helyezést is magyar énekes *Miller Lajos* nyerte, valamint négy különdíjat is. Számára sem ez az első versenygyőzelem, a Tv Kodá versenyén második, a budapesti Erkel versenyen pedig harmadik volt.

Néhány hónappal ezelőtt nyerte meg *Polgár László* a Hertogenboschban rendezett verseny különdíját, nemrég pedig a Zwickau-u Schumann-dalversenyen lett első Zwickauban ötvenként re-